

УДК 339 (92+944) (045)

МИХАЙЛОВ А. М.
Сумський національний аграрний університет

РОЛЬ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ АДАПТАЦІЙНОСТІ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню розвитку експортного потенціалу вітчизняних промислових підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу. Проаналізовано динаміку розвитку експорту промислової продукції до країн ЄС. Визначено головні проблеми нарощення експортного потенціалу промислових підприємств в умовах адаптації до конкурентоспроможного функціонування на європейському ринку.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, промислові підприємства, європейська інтеграція, експортний потенціал.

MYKHAILOV A.
Sumy National Agrarian University

THE ROLE OF THE EXPORT POTENTIAL IN PROVIDING THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF ADAPTATION OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

The aim of the research is to determine the main trends in the development of the export potential of industrial enterprises as the basis for their foreign economic activity in the context of deepening the Euro integration process in Ukraine. The dynamics of the development of exports of industrial products to the EU countries is analyzed. It was determined that the volume of exports of Ukrainian industrial products to the EU countries in 2016 amounted to 13.5 billion. US dollars, while the share of exports to the European Union increased by 48.4% compared with 2014, when the Association Agreement was signed, and amounted to 37.1 %. It was established that the process of European integration of Ukraine develops the preconditions for the active development of foreign economic activities of enterprises of the industrial sector. However, the fully realization of foreign economic opportunities is possible only if a high level of export potential is formed. It was established that the determining components of export potential is the industrial, labor, investment, innovation and marketing potential of an industrial enterprise. It was determined that the volume of exports of industrial products in 2014-2016 increased in the hryvnia equivalent by 16.3% and decreased by 32.5% in dollar terms. However, commodity and geographical diversification of exports, increased spending on improving social policy, improving financial stability indicators, positive dynamics of investment and innovation activity contributed to an increase in the share of exports of industrial enterprises to the countries of the European Union. It was established that there are many unresolved problems that impede the full adaptation of enterprises of the industrial sector to the conditions of functioning in the European market. In particular, they are: slow adaptation of the Ukrainian legislation in the sphere of industrial product quality regulation to the requirements of European legislation; low level of export diversification of industrial enterprises; ignoring by industrial enterprises the importance of implementing a policy of social responsibility and environmental production standards; low level of state support for innovative activity of industrial enterprises; low investment attractiveness of industrial enterprises for foreign investors.

Key words: foreign economic activity, export, industrial enterprises, European integration, export potential.

Постановка проблеми. Процес європейської інтеграції України створює передумови активного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств промислового сектору. Однак, реалізація зовнішньоекономічних можливостей у повній мірі можлива лише за умови формування високого рівня експортного потенціалу, визначальними складовими якого є виробничий, трудовий, інвестиційний, інноваційний та збутовий потенціал промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти формування та розвитку експортного потенціалу підприємств висвітлені у працях Н.М. Тюріної [1], К.В. Кобзєвої [2], Н.М. Байдали [3], Н.В. Бугас [4], І.Ю. Матюшенко [5], І.О. Бараннік [6], С.О. Шелест [7] та ін.

Однак, динамічний розвиток євроінтеграційного процесу України вимагає постійного моніторингу розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств для виявлення основних тенденцій та проблем формування їх експортного потенціалу в умовах пристосування до нових умов висококонкурентного функціонування на європейському ринку.

Метою статті є визначення основних тенденцій розвитку експортного потенціалу промислових підприємств у якості основи розвитку їх зовнішньоекономічної діяльності в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експортний потенціал являє собою сукупність наявних та потенційно можливих ресурсів підприємства, що в процесі реалізації забезпечують його конкурентні переваги на зарубіжних ринках. З цієї позиції, експортний потенціал виступає головним чинником інтеграції вітчизняних виробників промислової продукції до єдиного європейського економічного простору.

Згідно даних офіційної статистики, обсяг експорту української промислової продукції до країн ЄС у 2016 році становив 13,5 млрд дол. США, при цьому, частка експорту до Європейського Союзу збільшилась на 48,4% порівняно з 2014 роком, коли було підписано Угоду про асоціацію, та становила 37,1% [8].

Вітчизняні промислові підприємства щорічно нарощують обсяги експорту до європейського ринку в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу. Тому, важливо визначити, які саме складові є визначальними у формуванні експортного потенціалу виробників промислової продукції для забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Індекс промислової продукції є головним показником ефективного використання виробничого потенціалу промислових підприємств. Якщо порівнювати результати даного показника у 2016 році з результатами 2014 року, обсяги виробництва промислової продукції збільшилися на 14,3%, а у порівнянні з 2015 роком – на 18,2% (табл. 1). Слід зауважити, що показник індексу промислової продукції збільшився, не зважаючи на те, що кількість промислових підприємств зменшилась на більш, ніж 1% у 2016 році порівняно з 2014 роком.

В свою чергу, дані табл. 1 також свідчать, що значення основного формуючого показника трудового потенціалу промислових підприємств постійно зменшувалось протягом 2014–2016 років. І, як наслідок, кількість працівників у 2016 році зменшилась на 10,4% порівняно з 2014 роком. З іншого боку, протягом періоду, що аналізується, виробники промислової продукції збільшили витрати на персонал, у т.ч. заробітну плату та розвиток працівників.

Протягом 2014–2016 років спостерігалось зростання фінансового потенціалу вітчизняних підприємств промислового сектору, що підтверджує показник частки промислових підприємств, які отримали прибуток. У 2016 році даний показник збільшився на 15% порівняно з 2014 роком (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, позитивну динаміку розвитку продемонстрував також інвестиційний потенціал виробників промислової продукції за період, що аналізується. Однак, все ще залишається проблемою підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних промислових підприємств для іноземних інвесторів, оскільки частка фінансування капітальних інвестицій за рахунок самих підприємств залишалась все ще на рівні 60–70% протягом 2014–2016 років.

Не зважаючи на збільшення частки промислових підприємств, які займались інноваціями у 2016 році порівняно з 2014 роком на 17,4%, рівень інноваційного потенціалу залишається ще досить низьким, що, безперечно, не дозволяє виробникам промислової продукції нарощувати експортний потенціал з максимальним ефектом (табл. 1).

Таким чином, обсяг експорту промислової продукції протягом 2014–2016 років збільшився у гривневому еквіваленті на 16,3% та зменшився на 32,5% у доларовому еквіваленті. Однак, товарна та географічна диверсифікація експорту, збільшення витрат на поліпшення соціальної політики, покращення показників фінансової стійкості, позитивна динаміка інвестиційної та інноваційної діяльності сприяли збільшенню частки експорту промислових підприємств до країн Європейського Союзу.

Таблиця 1

Показники формування експортного потенціалу вітчизняних промислових підприємств за умов поглиблення євроінтеграційного процесу у 2014–2016 рр.

Показник	Роки			Темп приросту (2016-2014) /2014, %
	2014	2015	2016	
Індекс промислової продукції, %	89,9	87,0	102,8	14,3
Кількість найманих працівників, тис. ос.	2419,3	2241,4	2168,4	-10,4
Витрати на персонал, млн грн.	158300,9	169362,1	182065,5	15,0
Витрати на оплату праці,	117284,2	126115,0	150162,0	28,0
Частка промислових підприємств, які отримали прибуток, %	63,3	72,9	72,8	15,0
Частка промислових підприємств, які отримали збиток, %	36,7	27,1	27,2	-25,9
Обсяги капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств, млн грн.	145883,7	169257,9	226398,9	55,2
Обсяги капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств, млн грн.	5536,6	7834,8	9416,7	70,1
Питома вага промислових підприємств, які займались інноваціями, %	16,1	17,4	18,9	17,4
Обсяг експорту, млн грн.	849954,3	915050,4	988707,3	16,3
Обсяг експорту, млн дол. США	53901,7	38127,1	36361,7	-32,5
Частка обсягу експорту до країн ЄС у загальному обсязі експорту, %	25,0	34,1	37,1	48,4

Джерело: розраховано автором на основі [8]

Варто відзначити, що підвищення експортного потенціалу вітчизняних промислових підприємств відбувається і надалі. Обсяг експорту української промислової продукції до країн ЄС за дев'ять місяців 2017 року становив 31,3 млрд дол. США, що свідчить про його збільшення на 23,3% у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р. При чому, частка експорту промислової продукції до Європейського Союзу збільшилась на 2,1% порівняно з попереднім роком та становила 40% [8].

Водночас, залишається багато невирішених проблем, що перешкоджають повноцінній адаптації підприємств промислового сектору до умов функціонування на європейському ринку. Зокрема, це:

- повільна адаптація українського законодавства у сфері регулювання якості промислової продукції до вимог європейського законодавства;
- низький рівень експортної диверсифікації промислових підприємств, традиційним ринком збуту яких були країни СНД та Митного Союзу;
- ігнорування промисловими підприємствами важливості впровадження політики соціальної відповідальності та дотримання екологічних норм виробництва;
- недоступність отримання банківських кредитів для фінансування експортно-імпорتنних операцій;
- низький рівень державної підтримки інноваційної діяльності промислових підприємств;
- низька інвестиційна привабливість промислових підприємств для іноземних інвесторів.

Висновки. Протягом 2014–2016 років та дев'яти місяців 2017 року спостерігалось збільшення обсягів експорту вітчизняної промислової продукції до країн Європейського Союзу, що свідчить про позитивні зрушення у формуванні експортного потенціалу промислових підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу. Однак, для подальшого збереження такої позитивної тенденції необхідно ще вирішити ряд нагальних проблем, які перешкоджають повноцінній адаптації підприємств промислового сектору до умов функціонування на європейському ринку.

Література

1. Тюріна Н. М. Оцінювання експортного потенціалу промислових підприємств та прогнозування його розвитку / Н. М. Тюріна, Є. О. Шелест, Н. С. Карвацка // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 2(2). – С. 195–201.
2. Кобзева К. В. Формування експортного потенціалу промислового підприємства / К. В. Кобзева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 2(1). – С. 352–358.
3. Байдала Н. М. Принципи розвитку експортного потенціалу вітчизняних промислових підприємств [Електронний ресурс] / Н. М. Байдала. // Ефективна економіка. – 2013. – № 7. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_26.
4. Бугас Н. В. Експортний потенціал у системі зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства / Н. В. Бугас, Ю. А. Пилипенко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2015. – № 6. – С. 14–21.
5. Матюшенко І. Ю. Розвиток теоретико-методологічних підходів до оцінки експортного потенціалу українських підприємств / І. Ю. Матюшенко, К. В. Шеховцева // Бізнес Інформ. – 2016. – № 2. – С. 34–45.
6. Бараннік І. О. Концептуальні засади моніторингу експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств / І. О. Бараннік // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 9. – С. 6–9.
7. Шелест Є. О. Середовище розвитку експортного потенціалу підприємства за існуючої системи державного регулювання експортної діяльності України / Є. О. Шелест // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 2(2). – С. 331–336.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Tiurina N. M., Shelest Ye. O., Karvatska N. S. (2014). Otsiniuvannya eksportnoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv ta prohnouzuvannya yoho rozvytku. Herald of Khmelnytskyi National University, economical sciences, № 2(2), pp. 195-201.
2. Kobzieva K. V. (2013). Formuvannya eksportnoho potentsialu promyslovoho pidpriemstva. Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti, Vol. 2(1), pp. 352-358.
3. Baidala N. M. (2013). Pryntsypy rozvytku eksportnoho potentsialu vitchyznianykh promyslovykh pidpriemstv. Efektyvna ekonomika, № 7, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_26.
4. Buhas N. V., Pylypenko Yu. A. (2015). Eksportnyi potentsial u systemi zovnishnoekonomichnoi diialnosti promyslovoho pidpriemstva. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dyzainu. Seriya : Ekonomichni nauky, № 6, pp. 14-21.
5. Matiushenko I. Yu., Shekhovtseva K. V. (2016). Rozvytok teoretyko-metodolohichnykh pidkhodiv do otsinky eksportnoho potentsialu ukrainivskykh pidpriemstv. Biznes Inform, № 2, pp. 34-45.
6. Barannik I. O. (2016). Kontseptualni zasady monitorynhu eksportno-importnoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, Vyp. 9, pp. 6-9.
7. Shelest Ye. O. (2015). Seredovyshche rozvytku eksportnoho potentsialu pidpriemstva za isnuiuchoi systemy derzhavnoho rehulivannya eksportnoi diialnosti Ukrainy. Herald of Khmelnytskyi National University, economical sciences, № 2(2), pp. 331-336.
8. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Рецензія/Peer review : 06.11.2017

Надрукована/Printed : 26.12.2017

Рецензент: прорецензовано редакційною колегією